

De familie Knibbe in de kasselrij Veurne

Pieter DONCHE - Antwerpen

In 1985 verscheen in de rubriek Vraag - Antwoord van Vlaamse Stam een vraag van een lezer uit Vijfhuizen (Nederland) (VS, jg. 21, nr. 11, p. 525) naar voorgeslacht van de familie **Knibbe** in Vlaanderen. De Knibbes in Nederland zijn allen afstammelingen van Johan **Knibbe** en Anna **Dorshout**, die na de val van Antwerpen (1585) naar Middelburg gevlucht waren.

Wie enigszins vertrouwd is met de geschiedenis van Veurne-Ambacht en zijn families zal de Fn. Knibbe allicht niet onbekend zijn. O.m. onder de schepenen van de kasselrij Veurne vinden we veel Knibbes terug. Desalniettemin is de familie in Vlaanderen uitgestorven in 1658 te Brugge. Over de vroegste geschiedenis van deze belangrijke familie, waarvan de naam ietwat 'uitheems-vervlaamst' klinkt, deze bijdrage.

De oorsprong van deze familie moeten we ver in het verleden gaan zoeken, in de Europese geschiedenis zelfs. De geschiedenis van de familie Knibbe in Vlaanderen begint immers op Engelse bodem.

2 november 1164, Sandwich (Engelse zuidkust), even voor zonsondergang: vier mannen stappen ongezien in een kleine boot die hen naar het Europese vasteland moet brengen. Een van hen is Thomas **Becket**, voormalig kanselier van Engeland en aartsbisschop van Canterbury. Zij zijn op de vlucht voor de Engelse koning Hendrik II, die na het felle verzet van zijn voormalig kanselier tegen de Clarendon-artikelen, die tot doel hadden de geestelijkheid aan de koninklijke macht te onderwerpen, hen naar het leven staat.

Nog dezelfde avond bereikte het bootje de Vlaamse kust ter hoogte van Oye, op één mijl van Grevelingen. Vandaar reisde het gezelschap door naar de abdijen van Klommeres (Clairmarais) bij Sint-Omaars en die van Sint-Bertijn, waar een tijdelijk onderkomen gevonden werd. Nog zes jaar verbleef Thomas Becket als vluchteling in de abdijen van Pontigny en Sens.

Nadat Engeland met een interdict bedreigd was, liet de Engelse koning Becket in 1170 terugkeren. Nog in datzelfde jaar echter werd hij door vier ridders op de altaartrappen in zijn kathedraal vermoord. Twee jaar later werd hij heilig verklaard en zag de Engelse koning zich genoodzaakt openbaar boete te doen op zijn graf, dat een druk bedevaartsoord geworden was (1, 2).

Wat hebben deze historische gebeurtenissen met de geschiedenis van de familie Knibbe te maken? Alles, indien we de Veurnse kroniekschrijver Pauwel Heinderycx (1633-1683) mogen geloven: Thomas Becket was niet alléén uit Engeland gevlucht. Afgezien van de twee kanunniken en zijn dienaar, Roger van York, die met hem de bootreis naar het vasteland maakten, kwamen in de daarop volgende weken en maanden nog meer sympathisanten uit Engeland over.

Eén onder die medestanders was zijn volle neef (kozijn) Herrard (Everaert) **Knib**, die een engelsman was en (de) rechtsweir van den H. Thomas van Canteberghen, die met hem gevlucht quam naer Vlaenderen ten tyde dat men in Engelant desen heiligen man vervolgde, zo schreef de Veurnse kroniekschrijver (3, 4). Deze Everaert Knibbe werd de stamvader van een uitgebreid geslacht dat gedurende vele eeuwen diverse vertegenwoordigers telde in de magistratuur van de kasselrij Veurne. In A. Merghelynck's nots's betreffende deze magistratuur teiden we over de periode 1361-1629 méér dan 500 vermeldingen Knibbe (5). Een ingrijpende historische gebeurtenis was er aldus oorzaak van dat de Engelse familie **Knib** — vermoedelijk uit Londen afkomstig (Becket werd geboren te Londen) — verrijkt werd met een Vlaamse tak **Knibbe**.

Het wapenschild van deze familie stelt een gaande (soms ook aanzierende) leeuw voor — *lion léoparde - léopard*, in tegenstelling met de Vlaamse klimmenden leeuw, die op de achterpoten rechtop staat —, zoals we die ook terugvinden in het wapen van de Engelse koningen. Er zijn vele breuken van het familiewapen Knibbe bekend, maar steeds is de gaande leeuw aanwezig. De Raadt vermeldt in zijn werk niet minder dan 20 zegels (6). Hij vermeldt ook een Jan Knibbe, schepen van Ninove in 1408, waarvan het wapenschild drie gekromde vissen in een schuinbalk voorstelt. Op basis van

dit heraldisch verschil nemen we aan dat deze laatste Knibbe en een andere Jan Knibbe van Brussel, hofdichter en heraut aan het hof van de hertog van Brabant en auteur van twee dichtwerken — *Die Claghe vanden Hertoghe Wencelij van Brabant* (+1383) en *Die Claghe vanden Grave van Vlaenderen* (= Lodewijk van Male, + 1384) — waarschijnlijk niet tot de Veurne-Amachtse familie behoren (7).

In het Fonds Merghelynck nr. 70 bevindt zich een genealogie Knibbe. Het is een copie door A. Merghelynck gemaakt van een handschrift eerder toebehorend aan François-Antoine de Crombrugge (eind 18de eeuw). Dit laatste hs. is zeer vermoedelijk zelf een afschrift uit een verzameling genealogieën van de hand van Jacobus-Antonius Kerkhof, een 17de-eeuwse Brugse genealoog die op zeer nauwgezette wijze talrijke genealogieën opstelde. De genealogie Knibbe is een echte graatgenealogie, maar de eerste generaties kunnen gestoffeerd worden met volgende gegevens:

I. **Herrard** (Everaert) **KNIBBE**. Hij huwde in 1170 de enige dochter van Lustaen van **Amaker** en vestigde zich op het hof ten *Volckenswerfve* te Alveringem bij Veurne. Over hem schreef Heinderycx: *Dezen Evaert Knibbe heeft ook aldaer gewoont en het is de plaetse daer het geslachte van de Knibben in dit land haer beginsel heeft genomen ...*(3). Het hof Ten *Volckenswerfve* (36 gemeten groot) was gehouden van het leenhof *ten Swynen*. Men vindt het terug op de 'Caerte Figurative' (1621-1638) (8), waar het gesitueerd is in het oostelijk deel van Alveringem, thans langsheen desteenweg naar Lampernisse (Oostover nr. 41 (9)). De ligging ervan stemt overeen met de huidige *de Kleine Fokkewerf*-hoeve(10). Hij had vermoedelijk drie zonen:

1. **Boudewijn**, die volgt onder II en 2. Omaar en 3. Jan, vermoedelijk broers van Boudewijn.

— In Oeren (ten N. van Alveringem) woonden omstreeks 1200 de gebroeders Omaar en Jan Knibbe. Toen in 1191 graaf Filips van de Elzas overleed, vestigde zijn weduwe Mathilde zich met haar gevolg te Veurne. Zij voerde er een kostelijke hofhouding die in stand gehouden werd door het heffen van zware belastingen op de kleine landadel. Deze kwamen hiertegen in opstand en brachten de belastingsofvaarders om het leven. In de daarop volgende strijd tussen de gravin en de landadel verdedigde Sigebert **Ingerijck** de belangen van de gravin, terwijl de opstandige landadel aangevoerd werd door Ryckewaert **Blauvoet** en zijn zwager Heribert van **Wuiveringem**. De twee clans werden de Blauvoeters en de Ingerijcken genoemd. De Knibbebroers streden aan de zijde van de Blauvoeters. In 1205 werd hun kasteel te Oeren platgebrand en beiden werden vermoord (11).

II. **Boudewijn KNIBBE** had een zoon, die volgt.

III. **Eustaes KNIBBE**. Hij huwde in 1208 met de oudste dochter van Gillis van **Oeren**, waardoor hij het leenhof van Oeren verwierf. Van dit leenhof – gelegen ten O. van de kerk, 32 gemeten – waren 58 achterlenen gehouden. De ligging is nu nog aanwijsbaar door de aanwezigheid van een hoge mote en de wijde grachten. Hij had een zoon.

IV. **Gillis KNIBBE**, *geseid Oeren*, heer van Oeren. Hij gebruikte de naam van Oeren, maar zijn kinderen namen terug de naam Knibbe aan.

De familie Knibbe liet nog meer sporen na in haar bakermat Alveringem en de omliggende dorpen. Op een kaartje van Alveringem van H. Hosdey vinden we diverse Knibbe-toponiemen terug (12). Rond het grenspunt gevormd door de gemeenten Alveringem, Hoogstade en Pollinkhove vinden we de *Jan Knibbenshoek*. En in het centrum van het dorp is er de *Omaer Knibbenshoek*, vermoedelijk naar Omaer Knibbe genoemd wiens enige dochter Idonie in 1496 huwde met Jan van **Wulfsberge**, waardoor het leenhof *Piquet* – gelegen in Omaer Knibbenshoek –, overging in het geslacht Wulfsberge. P. Heindrycx schreef over het hof Piquet: *daer het geslachte vande Knibben gewoont heeft over 500rt jaeren, aen wye dit goet toebehoorde*. Op de kaart van Hosdey wordt Piquet gesitueerd in de buurt van de huidige pastorie.

Een derde toponiem vinden we in een akte van tiendenverpachtingen uit 1786, nl. de *Hendryck Knibbeshouck*. Bijna 150 jaar na het overlijden van de laatste Knibbe in Vlaanderen waren de toponiemen nog in gebruik.

Een ander leenhof, het *Hof ten Houvere* (25 gemeten) werd bewoond door Reinout Knibbe, landhouder van de wet van de kasselrij Veurne in 1491-1496. Het ging over in het geslacht Wulfsberge door het hogervermelde huwelijk. Volgens de 'Caerte Figurative' was het gelegen langs de Burgweg te Alveringem, thans de hofstede *Klare Wal*.

Ook te Izenberge had de familie een leenhof met 21 achterlenen.

Diverse Knibbes werden de Veurnse St.-Niklaas- en St.-Walburgakerken begraven. De oudste vermelding van een grafschrift dateert van 1476. In het grafschriftenboek van de genealoog Jacques Le Boucq – volgens A. Merghelynck samengesteld rond 1531 (13) –, wapenheraut van Karel V, lezen we: 'Eglise St.-Walburga à Furnes: Aux galeries du choeur du costé sénéstre est gravé ung ho(mm)e armés de toutes piêches une femme lez

lui Dessue son chief sont ses armes timbrées et dessue sa femme y a un ange tenant ses armes':

Hier lig(ghe) begraven Ryckaert Knibbe fs Weerens meester in aerte raedt ende meester van Requesten min 's gheduchts heeren Hertoghe Charles van Bourgoingen landhouder en(de) ceurheer van Veurnam-b(acht) die staerf anno XIIIIC LXXVI den j-en dach van ...

Hier ligghe begraven vrouwe Johenne fa Jacob Knibbes wettel(ijk) wijf was van meester Rycquaert Knibbe, die staerf anno XIIIIC LXXX den XVIIe dach in septembre.

Te Vinkem bezat de familie in de 16de eeuw het leenhof *Testefort*. Ook daar zou – volgens een 19de-eeuws afschrift – zich nog een blauwe grafsteen bevinden met diverse wapenschilden, waaronder een Knibbe-kwartier (14).

De link met de Antwerps-Nederlandse Knibbes loopt vermoedelijk over Niklaas fs. Reinoot Knibbe, die poorter van Antwerpen werd op 12 augustus 1558. Hij werd geboren te Diksmuide en was schoolmeester. Te Diksmuide waren nog meer Knibbes: Jan Knibbe, burgemeester van de stad in 1482-83 en Renault Knibbe die er in 1522-23 pensionaris was (16). Johan Knibbe, de stamvader van de Nederlandse Knibbes, was handelaar en kapitein van de burgerwacht te Antwerpen. Te Middelburg oefende hij het beroep van goudslager uit. Afstammelingen vestigden zich te Leiden en te Hoogkarspel.

(1) R. WINSTON, *Thomas Becket*, Constable, London, 1967.

(2) H. VAN WERVEKE, *Thomas Becket, Filips van den Elzas en Robrecht van Aire*, – Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Akademie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, jg. XXXII, nr. 1, Brussel 1970. Volgens een oude traditie verbleef de H. Thomas van Cantelberg tijdens zijn reis in 1162-63 ook in het begijnhof van Diksmuide, of in de onmiddellijke omgeving. Hij zou een kazuifel en kelk geschonken hebben aan het begijnhof, als herinnering aan zijn verblijf. Tot voor de Eerste Wereldoorlog werd deze daar bewaard (E. HOSTEN, *Het Oud Diksmuide*). Het huis op de hoek van de Grote Dijk en het Begijnhofstraatje werd eertijds naar Becket, Thomas van Canterbury genoemd; op de hoek troont een beeldje van de heilige (H. DEMOEN, *Het Diksmuide van toen*, Brugge, 1985, p. 39, met foto).

(3) P. HEINDERYCX, *Annalen van Veurne*, hs. ca. 1680, waarvan afschriften in SAV 9

en FM 94 en verschenen als uitgave van de heemkundige kring Bachten de Kupe (1964): p. 13, Ter Houvre - Alveringem; p. 14, Piquet - Alveringem; p. 15, Ten Volkenswerfve - Alveringem; p. 25, hof van Isenberghe; p. 42, Oeren; p. 63 Testefort - Vinkem.

(4) F. VANDEPUTTE en C. CARTON, *Chronicon et cartularium abbatiae Sancti Nicolai Furnensis*, Brugge 1849, p. 81: privilegia principum et baronem: Herradus Knib (rond 1170).

(5) KBB, afd. hs., Fonds Merghelynck, nrs. 31, 100, 101 en 102.

(6) J. Th. DE RAADT, *Sceaux Armoiriés des Pays-Bas et des Pays avoisinants*. Nog zeer veel andere zegels moeten te vinden zijn in Denombrementen van de Wetachtige Kamer van Vlaanderen - bewaard op ARA -, volgens FM nr. 55 bis.

(7) Volgens een mededeling van dhr. Kribbe, Naarden NL. De copieën uit een 2-tal boeken met reproductie van de dichtwerken vermelden de titels niet.

(8) F. DE POTTER, E. RONSE en P. BOREE, *Geschiedenis der Stad en Kastelrij Veurne*, 2dln, Gent, 1873 & facsimile-uitgave, Familia et Patria, Kortemark-Handzame, 1982. Bevat ook een 'Caerte Figuratieve van Veurne-Ambacht', een synthese van diverse kaarten vervaardigd tussen 1621-1638 met aanduiding van de voornaamste leenhoven.

(9) G. DE CLUYPER, *De Abdij- en Herenhuizen te Alveringem*, - Bachten de Kupe, jg. 7, nr. 6, 1965, p. 145-159. *Bouwen door de eeuwen heen, Provincie West-Vlaanderen, Arrondissement Veurne*, dl. 8, uit: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Gent, 1982.

(10) Kaart Nationaal Geografisch Instituut, nr. 20/1-2 Lampernisse-Diksmuide, 1/25.000 2de uitgave, 1983, ligging: 50° 01' 32'' NB - 2° 45' 13'' OL.

(11) G. DALLE, *Gids voor Veurne-Ambacht*, p. 137, 138, 203.

(12) KBB, afd. ds., Fonds Merghelynck, nr. 55 bis. Het betreft een verzameling analyses van denombrementen van de Wetachtige Kamer van Vlaanderen, bewaard op het ARA, van lenen in de kasselrij Veurne, vervaardigd door Henri HOSDEY, ambtenaar op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel in de 19de eeuw. Hij verkocht zijn werk aan A. MERGHELYNCK. Voor vele dorpen van de kasselrij Veurne maakte hij kaartjes, met aanduiding van veel toponiemen.

(13) KBB, afd. hs., Fonds Merghelynck, nr. 35.

(14) KBB, afd. hs., Fonds Merghelynck, nr. 38, I, p. 503.

(15) Stad Antwerpen, Stadsarchief, *Antwerpse Poortersboeken*, Register Vier-schaar, nr. 147, p. 141 v°.

(16) ARA, Stadsrekeningen.

TE LEZEN

D. DALLE, *Nieuwpoort 1576-1601. Topografie van armoede en rijkdom*, dl. 1, in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, jg. 124, 1987, afl. 3-4, p. 191-258. Met in bijlage de bewoning van Nieuwpoort in 1576!